

Wiek poniemowlęcy jako kluczowy okres rozwoju psychoruchowego dziecka – analiza interdyscyplinarna

26 kwietnia 2025

Okres poniemowlęcy, przypadający na wiek od drugiego do trzeciego roku życia, to wyjątkowy etap w rozwoju dziecka, będący pomostem pomiędzy niemowlęctwem a wczesnym dzieciństwem. Jest to czas ogromnych przemian w wielu sferach – fizycznej, motorycznej, poznawczej, językowej oraz emocjonalno-społecznej. Zmiany te są na tyle znaczące, że stanowią fundament dalszego rozwoju osobowości, zdolności komunikacyjnych i relacji dziecka ze światem zewnętrznym. W artykule dokonana zostanie szczegółowa analiza tego etapu z perspektywy rozwoju fizycznego, poznawczego, funkcji symbolicznej oraz zabawy jako podstawowej formy aktywności dziecka.

Rozwój fizyczny i motoryczny – fundamenty samodzielności ruchowej

Wiek poniemowlęcy to czas, w którym dziecko przejawia intensywną aktywność psychoruchową. Choć tempo wzrostu fizycznego ulega spowolnieniu w porównaniu z okresem niemowlęcym, wciąż zachodzą istotne zmiany w proporcjach ciała – następuje wyszczuplenie sylwetki, obwód klatki piersiowej staje się mniejszy niż obwód głowy, a kończyny stopniowo wydłużają się. Proces kostnienia postępuje, a kręgosłup przybiera charakterystyczne dla dorosłych krzywizny – lordozę szyjną i lędźwiową. Dzięki tym zmianom postawa stojąca dziecka staje się coraz bardziej stabilna, co umożliwia rozwój lokomocji.

Początki samodzielnego chodzenia są niepewne: kroki dziecka są krótkie, nieregularne, pozbawione koordynacji, a postawa ciała – z szeroko rozstawionymi rękami – świadczy o potrzebie utrzymania równowagi. W drugim roku życia następuje wyraźny postęp – krok się wydłuża, ruchy stają się bardziej skoordynowane, zanikają zbędne gesty, a sposób poruszania się nabiera cech dojrzałości. Trzeci rok życia to już czas, gdy dziecko porusza się z pewnością w najbliższym otoczeniu i potrafi dotrzeć do interesujących je obiektów bez pomocy dorosłych. W tym czasie nabywa także umiejętności takich jak bieganie (około 16-18 miesiąca), wchodzenie po schodach przy poręczy (19-21 miesiąc) czy jazda na rowerku trzykołowym (około 36 miesiąca).

Równolegle rozwija się tzw. manipulacja specyficzna – dziecko coraz lepiej dopasowuje ruchy do kształtu i rozmiaru przedmiotów oraz ich położenia. Doskonalenie precyzji ruchów widoczne jest szczególnie w zabawach konstrukcyjnych, np. układaniu klocków. Etapy budowania wież z klocków stanowią miernik rozwoju manipulacji – od 3–4 klocków około 18. miesiąca, przez 5 klocków w 21. miesiącu, aż po 8 klocków w 30. miesiącu życia. Jednocześnie dziecko zaczyna konstruować bardziej złożone formy – „pociągi” z klocków ustawionych liniowo czy trójwymiarowe budowle, takie jak mosty.

Dziecko w tym wieku uczy się również posługiwania przedmiotami codziennego użytku, naśladując dorosłych. W 2. roku życia potrafi samodzielnie jeść łyżką i rysować ołówkiem, a w połowie trzeciego roku – wykonać bardziej złożone czynności, jak przeniesienie szklanki z płynem, częściowe ubieranie się czy mycie twarzy.

Inteligencja sensoryczno-motoryczna – pierwsze formy poznawania świata

Zgodnie z teorią Jeana Piageta, wiek poniemowlęcy mieści się w ramach stadium inteligencji sensoryczno-motorycznej, które trwa od urodzenia do około 2. roku życia, choć jego efekty

widoczne są również później. Rozwój poznawczy dziecka przebiega w ustalonej kolejności – od reakcji odruchowych po złożone schematy umysłowe. Kluczowe znaczenie mają tu trzy formy asymilacji: funkcjonalna (powtarzanie), uogólniająca (reakcja na różne bodźce w ten sam sposób) i różnicująca (odmienna reakcja zależna od kontekstu).

W kolejnych stadiach inteligencji sensoryczno-motorycznej schematy działań różnicują się i łączą w coraz bardziej złożone struktury. W stadium III (4–8 miesiąc) pojawiają się pierwsze schematy wtórne – dziecko potrząsa grzechotką lub pociąga za sznurek. W stadium IV i V (8–18 miesiąc) dziecko zaczyna stosować schematy celowo i plastycznie łączyć je w nowe konfiguracje. Etap VI (18–24 miesiąc) przynosi rewolucję – dziecko jest w stanie wyobrażać sobie działania bez ich fizycznego wykonania, co oznacza przejście od schematów czynnościowych do schematów umysłowych.

Szczególnie istotna jest koncepcja stałości i obiektywności przedmiotów – początkowo przedmiot istnieje tylko w działaniu dziecka, dopiero z czasem zaczyna być rozumiany jako byt niezależny od obecności w polu widzenia. W VI stadium dziecko nie tylko szuka znikających przedmiotów, ale robi to w sposób przewidyjący – w miejscu, gdzie ich istnienie wydaje się najbardziej prawdopodobne na podstawie przeszłych doświadczeń.

Kształtowanie funkcji symbolicznej – fundament języka i wyobraźni

Wraz z rozwojem umiejętności umysłowych, dziecko nabywa zdolność do tworzenia symboli – funkcji symbolicznej, która umożliwia przywoływanie nieobecnych obiektów, osób i zdarzeń poprzez znaki i wyobrażenia. Obejmuje to m.in. rozwój mowy, rysunku, gestów, muzyki i liczby. Do trzeciego roku życia dziecko zna już około 2000 słów, potrafi budować proste wypowiedzi i uczestniczyć w dialogach na tematy codzienne.

Pierwsze przejawy wyobraźni i wyodrębnionego naśladownictwa –

tak istotne według Piageta – pojawiają się właśnie w tym wieku. Dziecko zaczyna nie tylko naśladować zachowania dorosłych, ale potrafi je modyfikować i odróżniać od wzoru, co stanowi fundament myślenia wyobraźniowego.

W połowie drugiego roku życia rozpoczyna się również rozwój tzw. teorii umysłu – dziecko uczy się, że inni ludzie mają swoje myśli, uczucia i intencje. Astington wskazuje, że dzieci w wieku 2–3 lat rozumieją już, że umysł zawiera stany psychiczne, choć dopiero około czwartego roku życia zaczynają pojmować ich reprezentacyjny charakter – że umysł nie tylko odbiera rzeczywistość, ale ją aktywnie interpretuje.

Zabawa jako centralna forma aktywności rozwojowej

Zabawa odgrywa fundamentalną rolę w rozwoju dziecka. W ujęciu Lwa Wygotskiego jest nie tylko dominującą formą aktywności, lecz także głównym źródłem rozwoju do wieku szkolnego. W wieku poniemowlęcym dominują trzy typy zabaw: manipulacyjne, konstrukcyjne oraz symboliczne.

Zabawy manipulacyjne rozwijają się z prostych czynności funkcjonalnych – np. potrząsania grzechotką – i przechodzą w bardziej złożone działania konstrukcyjne, w których celem jest stworzenie konkretnego efektu, np. wieży z klocków czy prostego rysunku. Znaczenie ma tu nie tylko rezultat, ale sam proces działania, który przynosi dziecku satysfakcję.

Według Bornsteina, rozwój zabawy przebiega w ośmiu stadiach – cztery z nich dotyczą manipulacji, kolejne cztery zabawy symbolicznej. Zabawy symboliczne, takie jak udawanie jedzenia czy rozmowy przez telefon-zabawkę, są pierwszym przejawem zdolności do myślenia abstrakcyjnego i reprezentowania rzeczywistości za pomocą znaków i działań zastępczych. Jest to ważny krok na drodze ku myśleniu pojęciowemu i rozwiniętej teorii umysłu.

Podsumowanie

Okres poniemowlęcy jest niezwykle dynamiczny i różnorodny pod względem rozwoju dziecka. Choć fizyczny wzrost zwalnia, to w sferze psychoruchowej, poznawczej i społecznej dokonują się ogromne zmiany. Dziecko zdobywa samodzielność ruchową, doskonali manipulację, uczy się języka, odkrywa funkcje symboliczne i zaczyna rozumieć umysły innych ludzi. Właśnie wtedy kształtują się fundamenty, na których w przyszłości opierać się będzie cała struktura osobowości, umiejętności społecznych i poznawczych. Rozwój w tym okresie nie jest jedynie sumą nabywanych umiejętności, ale stanowi jakościową zmianę w sposobie funkcjonowania dziecka w świecie.

Anna Ross

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis [pisanie prac z pedagogiki](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac.